

Migráció és integráció. A franciaországi magyar közösség részvétele a Szabad Franciaország és az Ellenállás harcaiban¹

Bene Krisztián

Pécsi Tudományegyetem

Magyarország történelme során számos alkalommal fordult elő, hogy lakosságának egy része különböző (katonai, politikai, gazdasági stb.) okokból úgy döntött, hogy hosszabb-rövidebb időre külföldön keresi a boldogulását. Ezek a migrációs hullámok általában konkrét történelmi eseményekhez és ebből kifolyólag jól körülhatárolt időszakokhoz köthetőek, mint ahogy általában a külföldi célországok és az ott kialakuló magyar közösségek is jól ismertek.

Jelen tanulmány arra tesz kísérletet, hogy egy kevésbé ismert külföldi magyar diaszpóra tevékenységének egy speciális aspektusát ismeresse meg közelebbről az olvasóval, amikor a 20. század első felében Franciaországba kivándorolt magyarok második világháború alatti katonai erőfeszítéseinek rövid összegzését adja közre a következő oldalakon.

A második világháború alatti francia-magyar katonai kapcsolatok jellemzői

Noha Franciaország és Magyarország között egy évezredre visszanyúló és változatos viszonyrendszer állt fenn,² a két ország közti kapcsolat

¹ A tanulmány a Magyar Tudományos Akadémia Bolyai János Kutatási Ösztöndíjának támogatásával készült.

² Ld. pl. Payet, M., Tóth, F. (szerk.). Milleans de contacts. Relations franco-hongroises de l'anmil à nos jours. Szombathely, 2001.

meglehetősen ellentmondásos volt az 1930-as és 1940-es évek fordulóján. Egyrészt virágzó kulturális kapcsolatok kötötték össze a két országot, amelyek mind az oktatásra, mind pedig a kultúrafogyasztásra jelentős befolyást gyakoroltak. Másrészt a két állam vezetése egymással szembenálló nemzetközi politikai táborok mellett kötelezte el magát, ezért diplomáciai síkon elméletileg fokozatosan szembekerültek egymással a vizsgált időszakban. Mindezek ellenére az elvi konfrontáció nem alakult át nyílt fegyveres konfliktussá a világháború kitörése után sem. Ennek egyszerű oka volt: amikor Magyarország 1941 nyarán belépett a háborúba a tengelyhatalmak oldalán, akkor Franciaország az 1940 júniusában megkötött fegyverszüneti megállapodás következtében már nem volt hadviselő fél. Ebből kifolyólag a két állam között nem jött létre hadiállapot,³ ezért viszonyuk leginkább semlegesnek tekinthető, amit ugyanakkor meglepő módon bizonyos mértékű rokonszenv fűszerezett.⁴ Ez elsősorban a két ország élén álló vezetőknek volt köszönhető, Pétain marsallnak és Horthy admirálisnak, akik veterán katonaként az általuk legjobbnak tartott módon igyekeztek kormányozni az irányításuk alatt álló államalakulatokat. Nagy valószínűséggel ez is hozzájárult ahhoz, hogy a korábbi évtized során intenzívebbé vált kulturális kapcsolatok⁵ továbbra is aktívak maradtak, jelentős számban jelentek meg magyarra fordított francia művek, a magyar sajtó pedig rokonszenvvel számolt be a megszállt Franciaországban zajló eseményekről.⁶

A különleges helyzetből fakadóan nem kerülhetett sor hivatalos katonai együttműködésre a két ország között, tehát a katonai jellegű kap-

³ Horel, C. La France et la Hongrie: affinités passées et présentes, de saint Martin à Nicolas Sarkozy. – *Revue historique des Armées*, 63/1, 2011, 11.

⁴ Lannurien, G. Une action de guerre malconnue: les combattants français en Slovaquie (avril 1944 – février 1945). – *Revue historique des Armées*, 36/1, 1984, 74.

⁵ Romsics, I. Francia-magyar kulturális kapcsolatok és a párizsi Magyar Intézet a két világháború között. – Juhász, Gy., Kis Gy. Cs., (szerk.). *Magyarságkutatás, a Magyarságkutató Intézet évkönyve*. Bp., 1989, 193–199.

⁶ Müller, V. Betekintés az 1940–1944 közötti francia-magyar kapcsolatok történetébe. – *Kutatási füzetek*, 9/1, 2005, 270–272.

csolatok jobb híján nem hivatalos úton kellett létrejönniük. Az együttműködésre mégis számos esetben sor került, amelyek alapvetően két módon következtek be: vagy csupán az egyik állam került kapcsolatba a másik országból származó személyekkel, akikkel valamilyen megállapodás alapján katonai célok érdekében együttműködött, vagy pedig állami szervek egyáltalán nem voltak érintettek a kooperációban, tehát mindkét fél részéről olyan alakulatok és személyek voltak érintettek, akik nem országuk hivatalos képviselői voltak.

A katonai kapcsolatok közül elsőként kell említenünk az 1939–40 folyamán a francia hadseregben szolgálatot vállaló több ezer magyar önkéntes esetét, akik új hazájuk védelmében léptek be a francia fegyveres erők kötelékébe.⁷ Másodsorban érintenünk kell a Szabad Francia Erők soraiban harcoló magyarok kérdését is, akik De Gaulle tábornok oldalán a harc folytatását választották a francia fegyverszünet megkötése után.⁸ A Franciaország területén játszódó események közül harmadikként kerülnek vizsgálódásaink fókuszába a megszerveződő Ellenállás soraiban aktívan és nagy számban tevékenykedő magyar állampolgárok.⁹ Mindezek mellett nem szabad megfeledkeznünk arról a tényről sem, hogy Magyarország viszonylag nagy számban fogadott be német fogolytáborokból menekült francia katonákat, akiket hivatalosan internált, valójában inkább vendégként kezelte, ebből kifolyólag közülük több százan aktív szerepet vállaltak a környező országok partizánharcaiban is.¹⁰ Valamint végezetül legalább említés szintjén meg kell emlékeznünk a német fegyveres erők kötelékében harcoló francia állampolgárokról is, akik több ízben harcoltak

⁷ Mémorial de la Shoah. Union des engagés volontaires, anciens combattants juifs, leurs enfants et amis. MDLX-1 – MDLX-18. Listes nominatives des volontaires étrangers engagés à servir la France entre le 1er septembre 1939 et le 25 juin 1940.

⁸ Fondation Charles de Gaulle. Les Membres des Forces françaises libres (18 juin 1940 – 31 juillet 1943). Liste-FFL.

⁹ Pécsi, A. Magyar antifasiszták a francia és a belga ellenállási mozgalomban. – Gazsi, J., Pintér, I. (szerk.). Fegyverrel a fasizmus ellen. Bp., 1968, 48–75.

¹⁰ Roos, R. Evadé en Hongrie (1943–1945). – Revue historique des Armées, 39/3, 1984, 96–109.

együtt magyar alakulatokkal a keleti hadszíntéren, esetenként pedig még Magyarország területén is harcba vetették őket.¹¹

Jelen tanulmány arra tesz kísérletet, hogy a meglepően nagy számú együttműködési eseménysorozatok közül a franciaországi magyar diaszpóra által kifejtett katonai erőfeszítéseket mutassa be, amelyek érdekes és ismeretlen fejezetét alkotják két ország és a második világháború történetének egyaránt.

A francia hadsereg magyar önkéntesei az 1940-es franciaországi hadjáratban

Sokan határoztak úgy Magyarországon a 20. század első évtizedeiben, hogy gazdasági vagy politikai okokból külföldre emigrálnak. Ezek a kivándorlók általában a gazdaságilag legfejlettebb államokat célozták meg, amelyeknek jelentős mennyiségű munkaerőre volt szükségük és aránylag kényelmes életkörülményeket tudtak biztosítani a világ legkülönbözőbb pontjairól érkező bevándorlóknak. Noha Franciaország nem tartozott a magyar kivándorlók fontosabb célpontjai közé, sokan választották közülük új hazájuknak az első világháborút követő átmeneti időszak politikai feszültségei, majd pedig a gazdasági válság okozta egzisztenciális nehézségek miatt.¹² Ebből kifolyólag a franciaországi magyar közösség létszáma az 1930-as évek végén körülbelül 30 ezer fő volt, de bizonyos becslések szerint az 50 ezres létszám sem tekinthető eltúlozottnak.¹³ Ez a magyar közösség elsősorban baloldali eszméket valló gyári munkásokból állt, akik nagyjából az ország északi részén és a főváros körül elhelyezkedő ipari központokban telepedtek le.¹⁴ Ők

¹¹ Ld. részletesebben Bene, K. Les militaires français de l'armée allemande et la Hongrie pendant la Seconde Guerre mondiale. – Dialogue 2/1, 2015, 83–109.

¹² Bajomi Lázár, E. Tramontana. Magyar önkéntesek Franciaországban. Bp., 1984, 86–87.

¹³ Janicaud, B. Les missions religieuses au sein de l'immigration hongroise en France (1927–1940). – Cahiers de la Méditerranée, 39/1, 2009, 131–132.

¹⁴ Pécsi, A. Magyar ellenállók és partizánok Franciaország és Belgium antifasiszta küzdelmeiben. – Dombrády, G., Nagy, L. (szerk.). Fegyverrel a hazáért. Bp., 1980, 249.

többségükben támogatták Franciaország 1939-es hadba lépését, és sokan közülük önként jelentkeztek a francia hadseregbe, mások közülük pedig francia állampolgárság birtokában megkapták a bevonulási parancsot.¹⁵ Pontos létszámuk jelenleg még nem ismert, a korábbi becslések három és hatezer fő közé tették a számukat, de a rendelkezésre álló levéltári anyagok adatai alapján az aktív szolgálatba állt magyar származású önkéntesek száma nem haladta meg a kétezer főt.¹⁶ Mindazonáltal hozzá kell tenni, hogy az a szám a magyarországi születésű, illetve magyar állampolgársággal rendelkező személyekre vonatkozik, tehát a környező utódállamokból származó, más állampolgárságú, de magyar nemzetiségű önkéntesek hozzáadásával ez a szám még jelentősen növekedhet. Bízunk benne, hogy a közeljövő kutatásai érdemi válasszal szolgálnak majd erre a kérdésre.

Tekintettel arra, hogy az 1930-as évek második felében jelentős számban érkeztek a fasizmus elől menekülő emberek Franciaországba, 1939 szeptembere után a francia hadvezetés joggal számított arra, hogy ezek sorából sokan kívánnak majd a francia hadsereg kötelékében harcolni a német erők ellen. Ebből kifolyólag már a konfliktus kirobbanásának másnapján megkezdődött a háború időtartamára jelentkező önkéntesek toborzása, majd önálló alakulatokba szervezése.¹⁷ A különösen nagy számban érkező és szövetségesnek tekintett lengyel és csehszlovák állampolgárokat az emigráns kormányokkal kötött megállapodás értelmében a nemzeti alapon szerveződő hadseregek fennhatósága alá helyezték, ezért ezek a nemzetek viszonylag kis számban képviseltették magukat a külföldi önkénteseket befogadó Idegenlégió soraiban.¹⁸ A francia katonai vezetés gyorsan bevethető és magas harcértékű alakulatokat kívánt létrehozni a külföldi emberanyag

¹⁵ Filyó, M. Magyarok az európai antifasiszta ellenállási mozgalmakban. Bp., 1986, 52–53.

¹⁶ MS. UEVACJ-EA. MDLX-1 – MDLX-18. Listes nominatives des volontaires étrangers engagés à servir la France entre le 1er septembre 1939 et le 25 juin 1940.

¹⁷ Porch, D. La Légion étrangère 1831–1962. Paris, 1994, 510–514.

¹⁸ Comor, A-P. Le volontaire étranger dans l'armée française au cours des deux guerres mondiales. – Heyriès, H., Muracciole, J-F. (szerk.). Le soldat volontaire en Europe au XXe siècle. Montpellier, 2007, 30.

segítségével, ezért kezdetben az új egységeket a meglévő aktív és tartalékos idegenlégiós személyi állomány köré szervezték. Az eredeti tervek értelmében olyan ezredeket kívántak felállítani, amelyekben 2000 aktív légiós mellett 500 tartalékos és 500 újonc teljesített szolgálatot.¹⁹ Ennek az alapvetően jó elképzelésnek a megvalósítását az önkéntesek nagy száma akadályozta meg, mivel a háború időtartamára katonai szolgálatra jelentkező külföldiek száma jelentősen felülmúlta a rendelkezésre álló veteránokét, ezért gyorsan egyértelművé vált, hogy teljes egészében újoncokból álló ezredek létrehozása is szükséges lesz.²⁰

Az elsőként felállított két alakulat a 11. és 12. idegenlégiós gyalogezred volt, amelyeket az eredeti elvek szem előtt tartásával szerveztek, hoztak létre, így ezekben a 3000 főt tömörítő alakulatokban a frissen jelentkezettek aránya 20 százalék alatt maradt.²¹ A két egység története nagyon hasonlóan alakult. Az újoncok kiképzésének lezárulta után a két alakulatot 1940 tavaszán a francia-német határ régióba irányították, hogy megerősítsék velük a veszélyeztetett terület védelmét. A német offenzíva megindulása után a francia parancsnokság a védelmi vonalban kialakult rések betömése céljából vetette be a két ezredet, amelyek elszánt védelmi harcokat folytattak az előretörő német erők ellen. Bár kiválóan helytálltak, amit számos kitüntetés is bizonyít, az egyenlőtlen harc során eredeti létszámuk háromnegyede odaveszett, a kisszámú túlélők többsége pedig német hadifogságba került.²² A harcokat túlélő és a hadifogságot elkerülő katonák számára a Franciaországért vívott harc véget ért: az aktív légiósokat észak-afrikai állomáshelyükre szállí-

¹⁹ Service historique de la Défense GR 34 N 316. Fiches de renseignements novembre 1939 – août 1940.

²⁰ Montagnon, P. La France dans la guerre de 39–45. Paris, 2009, 213–214.

²¹ Mahuault, J-P. Engagés volontaires à la Légion étrangère pour la durée de la guerre (E.V.D.G.) 1870–71, 1914–18, 1939–45. Paris, 2013, 271.

²² SHD GR 34 N 316. 11° R.E.I. Journal de marche 1939–1940; SHD GR 34 N 317. 12° R.E.I. Journal de marche et opérations.

tották, a háború időtartamára jelentkező önkéntesek többségét pedig leszerelték.²³

Tekintettel arra, hogy a háború időtartalmára katonai szolgálattal vállaló külföldiek száma meghaladta a tízezer főt, elkerülhetlenné vált, hogy olyan alakulatokat is létrehozzanak, amelyek szinte kizárólag belőlük szerveződnek meg. Ennek eredményeképpen 1939 őszén megkezdődött három egység felállítása a dél-franciaországi barcarès-i táborban, amelyeket eleinte 1., 2. és 3., utána pedig 21., 22. és 23. külföldi önkéntes menetvezetők neveztek el.²⁴ Bár sajnálatos módon az alakulatok hadművelési naplójának megsemmisülése miatt a személyi összetételre vonatkozó pontos adatok nem állnak rendelkezésre, azt mégis meg lehet állapítani, hogy az önkéntesek hozzávetőlegesen 30 százaléka köztársasági meggyőződésű emigráns spanyol volt, 20 százalékuk pedig Közép- és Kelet-Európából Franciaországba menekülő zsidó. Nem kevesebb, mint 50 különböző nemzet képviselői voltak jelen az önkéntesek között.²⁵ Átlagos életkoruk 25 és 30 év között volt, tehát a hadseregben tartalékosnak számítottak volna, azonban önkéntesként maguk választották a katonai szolgálatot, amely számukra kiképzéssel kezdődött.²⁶ Utóbbira szükség is volt, mivel a nekik juttatott felszerelés általában hiányos és gyakran elhasznált volt, ami nem könnyítette meg sem a kiképzést, sem az azt követő katonai szolgálatot.²⁷ A három ezredet 1940 májusában szintén az ország északkeleti részébe helyezték át, ahol a hadi helyzet alakulásából kifolyólag azonnal harcba is vetették őket a támadó német erők ellen. Annak ellenére, hogy az iratok tanúsága szerint az egységek a végsőig kitartottak, ugyanaz a sors várt rájuk, mint a másik két idegenlégiós ezredre, vagyis komoly veszteségekkel járó harcok után az alakulatok vagy

²³ SHD GR 34 N 317. 12e R.E.I. Extrait du journal de marche et opérations du régiment, 12.

²⁴ Comor, A-P. (szerk.). La Légion étrangère. Histoire et dictionnaire. Paris, 2013, 752.

²⁵ Mahuault, J-P., 2013, Op. cit., 270–272.

²⁶ Comor, A-P., 2007, Op. cit., 31–32.

²⁷ UEVACJ-EA (Union des engagés volontaires, anciens combattants juifs, leurs enfants et amis), Au service de la France. Paris, 1955, 24.

felmorzsolódtak, vagy kivonták őket az első vonalból, a túlélők jelentős része pedig német hadifogságba került.²⁸

A Szabad Francia Erők magyar tagjai

A Szabad Francia Erők taglétszámával kapcsolatban nincs egységes álláspont a témával foglalkozó szakértők között. Az első becslések a Katonai Levéltárban (*Service historique de la Défense*) található jelentkezési lapok összesítése alapján Echtegoyen őrnagy nevéhez fűződnek, aki az 1950-es évek elején úgy gondolta, hogy 1943. július 31-én 50 878 fő szolgált a Szabad Francia Erőkben, valamint 2000 fő esett el, illetve 1200 fő esett fogságba a korábbi küzdelmek során,²⁹ így szerinte az összlétszám 54 100 főre volt tehető. Valamivel később Chaline admirális kutatásai szerint a haditengerészet tagjainak száma elérte a hétezret, a kereskedelmi tengerészetben szolgálóké pedig a háromezret,³⁰ ami így legalább 5000 fővel felfelé módosította az összlétszámot. Ugyanakkor Henri Ecohard kutatásai – amely a számítások alapját adó jelentkezési lapok átvizsgálására és elemzésére épült – új megvilágításba helyezték a kérdést. Szerinte 52 200 szabad francia teljesített szolgálatot, de alapvetően más eloszlásban, mint ahogy korábban feltételezték. Úgy vélte, hogy 24 200 fő volt a szárazföldi csapatoknál és 3255 a légierőnél, ellenben 12 500 fő a haditengerészetnél és 5700 fő a BCRA-hoz³¹ kötődő ellenállási mozgalmaknál.³² Ezt az ellentmondást a korszak elismert kutatója, Jean-François Muracciole oldotta fel, aki úgy vélte, hogy a gyarmati egységek tagjainak többségével nem írtattak alá jelentkezési lapot, ezért a fenti összlétszámhoz hozzá kell adni még körülbelül 15 000 gyarmati katonát és a Szabad

²⁸ Porch, D., 1994, Op. cit., 529–532.

²⁹ Archives nationales 72 AJ 238. L'origine du recrutement et des motivations des Forces françaises libres, 12.

³⁰ Chaline, E., Les Forces navales françaises libres. – *Espoir*, 23/3, 1995, 74.

³¹ A Szabad Franciaország titkosszolgálata.

³² FCDG. Les Membres des Forces françaises libres (18 juin 1940 – 31 juillet 1943). Liste-FFL, Liste-FNFL.

Franciaország külföldi bizottságaiban tevékenykedő mintegy 3 000 főt. Ebből kifolyólag a szabad franciák összlétszáma nagyjából 70 000 főre tehető.³³ Ugyanakkor fontos megemlíteni, hogy ennek a létszámnak csupán nagyjából a fele (körülbelül 40 000 fő) volt francia állampolgár, a többiek elsősorban a gyarmati csapatok tagjai (akik nem rendelkeztek francia állampolgársággal) és külföldiek voltak.

Kutatásaink szempontjából utóbbiak a legérdekesebbek, mivel értelemszerűen köztük találjuk a magyar önkénteseket is. Az ő létszámukkal kapcsolatban nincs vita a történészek között: körülbelül 3 000 külfölditeljesített szolgálatot a Szabad Franciaország kötelékében, akik mintegy 50 különböző országból származtak.³⁴ A legjelentősebb csoportot (480 főt) a spanyolok adták, akiket a lengyelek (270 fő), a belgák (265 fő) és a németek (185 fő) követték. A korábbi kutatások alapján az első tíz nemzet soraiban hivatalosan nem szerepelnek magyarok,³⁵ azonban a jelentkezési lapok alapos vizsgálata megváltoztatja ezt a korábban kialakított képet, ugyanis a születési helyre vonatkozó adatok elemzése alapján megállapítható, hogy a mozgalom önkéntesei közül legkevesebb 84 fő a trianoni határok között értendő magyarországi születésű volt. Ráadásul a szomszédos országokat születési helyként megjelölő, de egyértelműen magyar névvel rendelkező jelölteket is bevonva az adatsorba, megállapítható, hogy a magyar nemzetiségű önkéntesek száma elérheti, sőt akár meg is haladhatja a százat,³⁶ amivel a Szabad Francia Erők külföldi tagjainak közel 4 százalékát adják és ezzel a nyolcadik pozíciót foglalják el.

Ezekből az adatokból az is kiderül, hogy a magyar származású, illetve kötődésű önkéntesek alapvetően három különböző területen járultak hozzá a Szabad Franciaország háborús erőfeszítéseéhez. Döntő többségük

³³ Muracciole, J-F., *Les Français libre. L'autre Résistance*. Paris, 2009, 36–37.

³⁴ Crémieux-Brilhac, J-P. *La France Libre. De l'appel du 18 Juin à la Libération*. Paris, 2013, 708.

³⁵ Broche, F., Muracciole, J-F. (szerk.). *Dictionnaire de la France libre*. Paris, 2010, 554–555.

³⁶ FCDG. *Les Membres des Forces françaises libres (18 juin 1940 – 31 juillet 1943)*. Liste-FFL.

a fegyveres alakulatokban teljesített szolgálatot, legnagyobb számban (a magyar önkéntesek közel 40 százalékával) az Idegenlégió soraiban voltak jelen, de ugyanígy megtaláljuk őket a többi szárazföldi egység (2. páncélosadosztály, 1. tüzérezred, csádi menetezred stb.) kötelékében is. A két másik hagyományos fegyvernemben kevésbé jelentős a magyar részvétel: a légierőnél csupán 5, a haditengerészetnél pedig mindössze 2 fő teljesített szolgálatot. A magyarok egy kisebb része az Ellenállás sorai-
ban tevékenykedve csatlakozott a szabad francia mozgalomhoz, az adatok tanúsága szerint 12 fő tartozott ebbe a kategóriába. Végül meg kell említeni egy harmadik csoportot is, a Szabad Franciaország adminisztratív beosztású magyar tagjait (szintén 12 fő), akik részben katonák, részben civilek voltak és a közigazgatásban, valamint az egészségügyi különítmények soraiban teljesítettek szolgálatot.³⁷

A korábbi alfejezetben kifejtett események alapján logikusan adná magát a feltételezés, hogy soraikban viszonylag nagy számban jelennek meg az 1939–40 folyamán az Idegenlégióhoz csatlakozott magyar önkéntesek. Ugyanakkor úgy tűnik, hogy a harcmezőn elszenvedett vereség annyira teljes volt, hogy azt nagyon kevesen élték túl, illetve kerültek el a hadifogságot és állt módjukban folytatni a harcot, mivel az adatok összevetése után csupán két ilyen esetről tudunk.³⁸ A körülményeket és a kivételt képező két magyar légiós csatlakozásának körülményeit figyelembe véve³⁹ arra következtethetünk, hogy ennek a két személynek csupán azért nyílt módja ezt az utat választani, mert 1940 folyamán az 1. légiós menetzászlóalj kötelékében a közel-keleti francia területekre helyezték át őket, így elkerülték a franciaországi összeomlást.⁴⁰

³⁷ Ibid.

³⁸ MS. UEVACJ-EA. MDLX-1 – MDLX-18; FCDG. Les Membres des Forces françaises libres (18 juin 1940 – 31 juillet 1943). Liste-FFL.

³⁹ Georges Balazs (Balázs György) és François Klein (Klein Ferenc) 1941 júliusában Szíriában, ill. Libanonban csatlakozott a Szabad Francia Erőkhöz.

⁴⁰ Bajomi Lázár, E., 1984, Op. cit., 144–148.

A szabad francia önkéntesek csatlakozásának időpontjával kapcsolatban általában két időszakot szoktak megemlíteni: 1940 nyarát és 1943 első felét. Előbbi a De Gaulle tábornok harc folytatására vonatkozó felhívását követő periódus volt, amikor megalakult a szabad francia politikai és katonai mozgalom, és ekkor került sor az egyéni csatlakozások (tehát a gyarmati területek átállását, mely tömeges belépésekkel járt, ide nem számítva) egyharmadára. 1943 első felében a hadi helyzet szövetségesek számára kedvező alakulásából és az észak-afrikai francia területeken való szabad francia jelenlétből kifolyólag újból növekedni kezdett a jelentkezők száma, így havonta több ezer fő jelentkezett a mozgalom soraiba.⁴¹ A magyar önkéntesekre vonatkozóan ugyanakkor érdemes megemlíteni egy két másik időszakot is. Elsőként 1941 nyarát, a szíriai hadjárat utáni időszakot, amikor a Levantei Hadsereg kötelékéből a szabad franciák oldalára egyszerre több ezer katona állt át. Utóbbiak között jelentős számban voltak korábban az Idegenlégió 6. gyalogezredében szolgálatot teljesítő külföldiek is.⁴² Emellett 1942 folyamán is voltak csatlakozók, akik főképp a franciaországi Ellenállás tagjai közül kerültek ki. Az alakulat magyar kötődésű tagjainak esetében számszerűleg a következő tendenciák figyelhetők meg: 29 fő 1940 nyarán Londonban, illetve más brit fennhatóságú területeken írta alá belépési nyilatkozatát a Szabad Francia Erőkhöz, 35 fő 1941 folyamán a közel-keleti térségben cselekedett ugyanígy, 12 önkéntes 1942-ben követte példájukat, illetve 16 fő 1943 első felében lépett a szervezet kötelékébe.⁴³

A magyar csatlakozók átlagéletkorának vizsgálata során jelentős eltérésekkel találkozunk, hiszen a legidősebb jelentkező 1888-ban született, tehát már az ötvenes éveiben járt jelentkezők, a legfiatalabb pedig 1925-ben, vagyis még csupán 17 éves volt 1942-ben, amikor belépett a Szabad Francia Erők kötelékébe. A rendelkezésre álló születési adatok alapján a belépők átlagéletkora meghaladta a 30 évet, vagyis alapvetően nem fellel-

⁴¹ Crémieux-Brilhac, J-P., 2013, Op. cit., 699–700.

⁴² Muracciole, J-F., 2009, Op. cit., 51.

⁴³ FCDG. Les Membres des Forces françaises libres (18 juin 1940 – 31 juillet 1943). Liste-FFL.

kesített fiatalok, hanem megfontolt felnőttek döntöttek úgy, hogy folytatják a küzdelmet a szövetségeseik oldalán. Fontos megemlíteni, hogy nem kizárólag férfiakról volt szó, 5 hölgy is volt a magyar jelentkezők között.⁴⁴ Társadalmi háttérükről csupán korábbi foglalkozásuk ad információt – amennyiben ez a rovat ki van töltve. Ennek alapján döntő túlsúlyban vannak a katonák (39 fő),⁴⁵ őket követik a független értelmiségiek (22 fő), egyetemisták (4 fő), munkások (2 fő), köztisztviselők (2 fő), a képet pedig egy tengerész teszi teljessé.⁴⁶

Magyarok a francia ellenállásban

Az elszenvedett gyors és megalázó vereség után a francia területeken szerveződő ellenállási akciók a német megszállás visszautasításából fakadtak és eleinte elsősorban arra korlátozódtak, hogy az érintett személyek nyomtatott formában valamilyen szélesebb társadalmi kör tudtára adják ellenérzéseiket. Ezek az egyéni kezdeményezések alakultak át a következő hónapok folyamán nagyobb csoportokká, amelyeket a történetírás ma ellenállási mozgalmakként és hálózatokként ismer.⁴⁷ A

⁴⁴ Név szerint Mariette Anxionnaz, Judith Szabo, Louise Wewig, Rosette Szlekany és Rosette Szekany. Az utolsó két személy esetében a névhasználat (a különböző, bár közeli születési dátumok és egyéb eltérő adatok ellenére) feltételezhetjük, hogy ugyanarról az egyénről van szó, így a magyar származású női jelentkezők száma valószínűleg négy volt.

⁴⁵ Bár ennek kapcsán érdemes megjegyezni, hogy ez az információ arra vonatkozik, hogy a Szabad Francia Erőkhöz való csatlakozáskor katonaként tevékenykedett egy önkéntes, ez esetben főként az Idegenlégióban, nem pedig arra, hogy korábban milyen polgári foglalkozása volt. Lásd pl. Henger Józsefet, aki civilben fényképész volt, de az összesítésben ez nem szerepel, kizárólag személyi aktájában. SHD GR 16 P 289462. Fiche N° 50592.

⁴⁶ FCDG. Les Membres des Forces françaises libres (18 juin 1940 – 31 juillet 1943). Liste-FFL.

⁴⁷ A kialakult szakmai konszenzus szerint az ellenállási mozgalom olyan szervezet, amelynek elsődleges célja a lakosság rokonszenvének elnyerése és a lehető legszélesebb tömegek megszólítása a fenti elv szem előtt tartásával. A hálózat célja ugyanakkor egy konkrét katonai tevékenység kivitelezése, mint a hírszerzés, szabotázs, hadifoglyok megszökttetése, ellenséges terület lefött repülőgépek pilótáinak hazajuttatása. Broche, F., Muracciole, J-F., 2010, Op. cit., 1253.

szerveződő mozgalmak többsége eleinte megelégedett az illegális lapkiadással és –terjesztéssel, az ősz folyamán azonban már kifejezetten katonai célokkal rendelkező csoportok is létrejöttek, amelyek stratégiai információkat gyűjtöttek és igyekeztek eljuttatni Angliába, hogy elősegítsék a németek elleni harc sikerét.⁴⁸ Azonban ezeknek az első próbálkozásoknak a társadalmi támogatottsága meglehetősen mérsékelt volt, mivel a francia társadalom az elszenvedett vereség sokkjá, a megszállók hatékonysága és a Pétain marsall jelentette vonzerő okán egyelőre várakozó álláspontra helyezkedett.⁴⁹ Ebből kifolyólag a lakosság döntő többsége a szerveződő belső ellenállással szemben legjobb esetben közömbös, gyakran azonban kifejezetten ellenséges volt.⁵⁰ Ez komolyan kihatott az ellenállás létszámára is, mely 1940 végén még csupán néhány ezer főt számlált egymástól elszigetelt kis csoportokban Franciaország különböző pontjain. Ezeknek a száma ebben az időszakban mintegy 120 hálózatra tehető, klasszikus mozgalmakról ekkor még nem lehet beszélni a megfelelő létszám és szervezettség hiányában.⁵¹

A franciaországi magyar közösség legnagyobb részét munkások alkották, akik esetében gyakran már kivándorlásuk motivációja is politikai jellegű volt, valamint társadalmi helyzetüknél fogva is a baloldali ideológiákhoz kötődtek.⁵² Ebből kifolyólag egyáltalán nem meglepő, hogy a magyar szakszervezeti vezetők már 1940 júliusában úgy döntöttek, hogy a rendelkezésükre álló eszközökkel a lehető legtöbb magyar munkást mozgósítva vesznek részt a megszállók elleni küzdelemben.⁵³ Kezdetben ez a földalatti tevékenység kizárólag fegyvertelen akciókra korlátozódott. Elsősorban saját folyóiratok megszerkesztése, kinyomtatása és terjesztése volt

⁴⁸ Wiewiorka, O. Histoire de la Résistance 1940-1945. Paris, 2013, 71–82.

⁴⁹ Marcot, F.(szerk.). Dictionnaire historique de la Résistance. Paris, 2006, 3–4.

⁵⁰ Muracciole, J-F. La France pendant la Seconde Guerre mondiale. Paris, 2002, 337–341.

⁵¹ Montagnon, P. La Légion étrangère de 1831 à nos jours. Paris, 1999, 323–324.

⁵² Godó, Á. Magyarok az európai népek antifasiszta harcában. Bp., 1980, 19.

⁵³ Schkolnyk-Glangeaud, C. Les échanges culturels dans les milieux sympathisants communistes hongrois en France de 1936 à 1946. – Cahiers d'études hongroises 2/1, 1989, 30.

a cél, amelynek segítségével a lakosságot igyekeztek megnyerni az Ellenállás ügyének.⁵⁴ A magyar ellenállók ezzel párhuzamosan magyar és német nyelvtudásukra alapozva propagandatevékenységet folytattak a megszálló német hadsereg katonáinak körében, amely esetenként látványos sikert hozott, amikor több katona is a dezertálást választotta a szolgálat folytatása helyett.⁵⁵

1943. május 27-én Jean Moulin erőfeszítéseinek köszönhetően létrejött az Ellenállás Nemzeti Tanácsa, vagyis az egyesült francia Ellenállás vezető testülete, amelyben a korábban önállóan tevékenykedő legfontosabb ellenállási mozgalmak mind részt vettek.⁵⁶ Ez komoly lökést adott a magyar ellenállóknak is, akik a nyár folyamán létrehozták a Magyar Függetlenségi Mozgalmat, amelynek célja az összes olyan magyar egy szervezetbe tömörítése volt, akik Franciaország felszabadításáért küzdöttek. A mozgalom sikerét jól jellemzi, hogy 1943 júniusa és 1944 azonos hónapja között 70 csoportot hoztak létre, aktív tagjainak száma pedig ezer fő körül mozgott.⁵⁷

A jelenleg rendelkezésre álló információk szerint a szervezet legalább 97 tagja rendszeresen részt vett a megszálló erők elleni fegyveres akciókban, mások pedig alkalmanként működtek közre ilyen műveletekben, amelyek közül a legjelentősebb a francia főváros felszabadításában való közreműködés volt 1944 augusztusában.⁵⁸ Ezért a részvételért azonban magas árat kellett fizetni, mivel a harcok során 112 magyar veszítette életét, akiknek nevét egy 1948. május 6-án felavatott emléktábla őrizte a párizsi Magyar Házban.⁵⁹ Az ország fokozatos felszabadításának idején a MFM vezetőségében felmerült, hogy a háborús erőfeszítéseket egy reguláris alakulat felállításával is támogatni kellene. Ennek az elképzelésnek a jegyében hozták létre 1944 októberében a Petőfi századot Marschall László és Palotás Imre

⁵⁴ Godó, Á., 1980, Op. cit., 20–21.

⁵⁵ Filyó, M., 1986, Op. cit., 56–58.

⁵⁶ AN 72 AJ 233. Texte sur Jean Moulin rédigé par Daniel Cordier, 7.

⁵⁷ Pécsi, A., 1968, Op. cit., 257–258.

⁵⁸ Filyó, M., 1986, Op. cit., 61–66.

⁵⁹ Godó, Á., 1980, Op. cit., 25.

vezetése alatt, amelyet a francia hadvezetőség az egyik ellenállókból frissen felállított alakulat (az 51/52. zászlóalj) harmadik harci egységéhez csatolt.⁶⁰ Fennállása során a magyar katonai alakulat a hátszágban gondoskodott stratégiailag fontos objektumok védelméről, első vonalban bevetésre nem került, végül pedig 1945 őszén leszerelték a többi hasonló különítménnyel együtt.⁶¹

Összefoglaló

Zárásképpen megállapíthatjuk, hogy a franciaországi magyar közösség hozzájárulása a francia háborús erőfeszítésekhez viszonylag jelentős volt különösen annak fényében, hogy a felvázolt kép még messze nem teljes. A fentiekén kívül még alapos kutatást igényel a nem központi magyar irányítás alatt megvalósuló magyar részvétel vizsgálata is, amely számszerűleg valószínűleg kisebb volt, de ugyanakkor rendkívül szereteágazó módon számos különböző mozgalmat érintett és összességében még komolyabb magyar részvételt eredményezett.

Annak ellenére, hogy a két ország között nagyon hosszú múltra visszatekintő kapcsolat áll fenn, mind a mai napig számos olyan fejezete van ennek a történetnek, amelyet sem Franciaországban, sem Magyarországon nem tártak fel kellő mértékben. Az egyik ilyen a második világháború alatti viszonyrendszer története, amelyet csak a közelmúltban kezdtek el történet-szi igényességgel vizsgálni, de ennek ellenére számos feltáratlan része van, az egyik ilyen a katonai kapcsolatoké. Bízunk benne, hogy jelen írás hozzájárult ahhoz, hogy ennek a speciális köteléknek egy Franciaország területén magyar részvétellel játszódó része ismertté váljon és a jövőbeni alaposabb kutatások alapjául szolgáljon, amelyek érdemben gazdagíthatják a két ország kapcsolattörténetét.

⁶⁰ Bajomi Lázár, E., 1984, Op. cit., 189.

⁶¹ Pécsi, A., 1968, Op. cit., 270–271.

Migration and Integration. The Contribution of the Hungarian Community in France to the Free France's and the Resistance's Fights

Krisztián Bene

University of Pécs

Summary

The relationship between France and Hungary has a long history, but some parts of these contacts are less known than others. For example, the military relationships between the two countries during the Second World War are not examined in detail by French or Hungarian historians. During the World War II, the Internal and External Resistance have gathered a number of people who wanted to continue the fight against the Axis' forces in France and on the other theaters of war around the world. The different movements and networks have received the men in France while the Free French Forces has rallied the people who wanted to continue the combat abroad. It has to be mentioned that beside French citizens a number of foreigners were in the ranks of these military organizations. According to the most reliable estimations at least ten thousand foreigners have chosen the military service within the Resistance. Among these there were a couple of thousand Hungarians who have fought for the liberty of France. The detailed presentation of these volunteers from historical point of view allows the identification of their number and activity, which remained unknown until now. At the same time the discovery of their mostly unwritten story is an important contribution to the history of the two concerned countries, France and Hungary.

Keywords: Second World War, Resistance, Free French Forces, volunteers, Hungarians.